

10. Hafta: 12 Mart Ara Rejimi

Muhtıranın verildiği 12 Mart 1971 tarihinden sivil siyasetin olağan işleyişine geri dönüşünü belgeleyen 14 Ekim 1973 tarihli genel seçimlere kadar geçen döneme siyasi tarihimizde 12 Mart Ara Rejimi adı verilmiştir. 12 Mart Muhtırası verildiği sırada iktidarda bulunan Süleyman Demirel istifa etmek durumunda kalmıştır. Ana muhalefet partisi olan CHP'nin genel başkanı İsmet İnönü ise parlamenter sistemde ordunun bu tarz müdahalelerine yer olmadığını söyleyerek muhtıraya sert tepki göstermiştir.

Muhtıra sonrasında Madanoğlu Davası olarak bilinen yargılama yürütülmüş, pek çok önde gelen MDD mensubu –Avcıoğlu, Soysal, Selçuk vd.- bu davada yargılanmıştır. Yargılama tüm sanıkların, 9-12 ay arası süren tutukluluklarının sonunda, beraatıyla sonuçlanmıştır.

12 Mart Muhtırası'nı veren Genelkurmay Başkanı ve kuvvet komutanları, talepleri karşılanmadığı takdirde, ordunun anayasal görevini kullanarak yönetime el koyacağını hatırlatarak Demirel hükümetini istifaya zorlamış; kamu düzeninin bir an önce tesis edilmesi gerektiğini, bunu sağlayabilecek en iyi yolun da partiler üstü bir reform hükümeti kurulması olduğunu beyan etmişlerdi. Bu görevi üstlenecek kişi olarak uygun görülen isim CHP milletvekili Nihat Erim olmuştur.

Nihat Erim, CHP içinde Ecevit'in sözcülüğünü yaptığı "ortanın solu" siyasetine karşı devam eden muhalefetin bir üyesi olup Güven Partisi'nin kurulmasına uzanan süreçte de Turhan Feyzioğlu'na destek vermiş bir isimdi. Daha önceki derslerimizde tartıştığımız cumhuriyetçi muhafazakârlık anlayışına yakın duran bir siyasi portre çizmekteydi. Erim'den partisi CHP'den istifa ederek bağımsız kalması ve ardından "partiler üstü bir reform hükümeti" kurarak başına geçmesi istenmiştir. Bu doğrultuda hareket eden Erim bakanlarının önemli bir oranda bağımsız ve teknokrat kökenli olduğu, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk kadın bakanını da içeren 1. Erim Hükümeti'ni (26 Mart-11 Aralık 1971) kurmuştur. Bu hükümette Adalet Partisi 5 bakan ile temsil edilirken 1971 yılı Ocak ayında adını Milli Güven Partisi olarak değiştirmiş olan Güven Partisi ise 1 bakanlık sahibi oldu.

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri konumunda bulunan Bülent Ecevit ise hem Muhtıra'ya hem de Erim'in CHP'den ayrılarak muhtıra verenlerin görevlendirmesi doğrultusunda bir hükümet kurmaya girişmesine çok sert tepki göstermiş, partinin Merkez Yürütme Kurulu'ndan yeni hükümete bakan verilmemesi kararını çıkarttırmıştır. Ancak bu

kararın ardından Genel Başkan İnönü ile karşı karşıya gelmesi ve genel sekreterlikten istifa etmesi üzerine CHP Ortak Yönetim Kurulu, MYK kararını tanımayarak yeni hükümete bakan vermeyi kabul etmiştir. Böylece 1. Nihat Erim hükümetinde CHP 3 bakanla temsil edilmiştir.

Erim Hükümeti, kurulmasından 1 ay kadar sonra MGK'nın önerisiyle 11 ilde sıkıyönetim ilan etmiştir. Erim'in ifade ettiği "1961 Anayasası'nın Türkiye için bir lüks" olduğu görüşü, Anayasa'yı "Türkiye koşullarına uygun" hale getirecek değişikliklerin sinyalini vermektedir. Ara rejimin ilk işlerinden birisi, 5 Mayıs 1971'de dini politikaya alet ettiği ve laikliğe aykırı çalışmalar yürüttüğü gerekçesiyle Necmettin Erbakan'ın Ocak 1970'te kurduğu Milli Nizam Partisi'nin kapatılması olmuştur. 1969 seçimlerinde Konya'dan bağımsız milletvekili seçilen ve Adalet Partisi içindeki milliyetçi – maneviyatçı isimlerin yeni arayışlara girmesi üzerine parti kurma çalışmalarını hızlandıran Erbakan'ın siyasal ömrü kısa sürmüş olan partilerinden ilki olan Milli Nizam Partisi, kendisini hem özel sektörcü hem sosyal adaletçi olarak tarif etmekte ve laikliğin din aleyhtarlığı olarak yorumlanmaması gerektiğini vurgulamaktaydı.

12 Mart Ara Rejimi döneminde Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan tek parti Milli Nizam Partisi değildir. Onunla birlikte Türkiye İşçi Partisi de, bölücülük yaptığı gerekçesiyle Temmuz 1971'de kapatılmış ve liderleri tutuklanıp 15 yıla kadar varan hapis cezalarına mahkûm edilmiştir. Böylece silahlı kuvvetlerin koruyucusu olduğunu savunduğu cumhuriyet rejimine söz konusu konjonktürde tehdit oluşturduğunu düşündüğü ve birisi siyasi spektrumun solunda ve diğeri de sağında yer alan iki siyasi düşünce ve onların teşkilatlandığı partiler sistemin dışına atılarak muhtıranın restore etmeyi umduğu düzenin sağlanmasına çalışılmıştır.

12 Mart Muhtırası'nın ve devamında kurulan ara rejimin kamu düzeninin bozulduğu ve yeniden tesis edilmesi gerektiğini sıklıkla vurguladığı siyasal ve toplumsal atmosferi doğuran temel neden olan bazı illegal örgüt eylemleri, 12 Mart sonrası "lüks" görülen, fazla özgürlükçü olduğu, bu nedenle de kamu düzenini bozacak eylemlere cevaz verdiği düşünülen 1961 Anayasası'nın revize edilmesine de zemin hazırlamıştır. Daha önceki derslerden hatırlanacağı üzere 6. Filo'yu protesto eylemleri, 15 – 16 Haziran Olayları, Şahlanış Mitingleri gibi eylemler; siyasi skalanın hem sağında hem de solunda uçlara yerleşen silahlı illegal örgütlerin peydah olması ve sokak çatışmalarının baş göstermesi gibi olaylar bu atmosferin oluşmasına yol açmış bulunmaktaydı.

12 Mart Ara Rejimi sırasında MNP ve TİP haricindeki diğer siyasal partiler kapatılmamış, Meclis feshedilmemiştir. 1971 ve 1973 yıllarında Anayasa'da önemli yapısal değişiklikler gerçekleştirilmiş; devlet iktidarının düzenlenişi ve işleyişi ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Devlet iktidarı açısından bakıldığında askeri güç, sivil iktidarın aleyhine olacak şekilde genişletilmiş; yargı birliği bozularak Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kurulmuştur. Sıkıyönetim ilanı koşulları gevşetilirken Milli Güvenlik Kurulu'nun statüsü pekiştirilerek sivil iktidar üzerindeki denetim kapasitesi güçlendirilmiştir. Yürütmeye KHK çıkarma yetkisi tanınması, Meclis'in gensoru önergesi verme koşullarının azaltılması, yasama ve yargının yürütme üzerindeki denetleme araçlarının kısıtlanması gibi yürütme erkini güçlendirici adımlar atılmıştır.

Temel hak ve özgürlükler açısından ise, 1961 Anayasası'na ruhunu veren "özgürlük esas, kısıtlama istisna" esasının aşıldığı görülmektedir. Hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasının olanakları çoğaltılmış, kişilerin ödev ve yükümlülükleri genişletilmiştir. Devlet Güvenlik Mahkemeleri de 1973 değişiklikleri ile Türk yargı düzenine dâhil edilmiştir.

Bu ders kapsamında ele alınan ve yukarıda özetlenen meselelere ilişkin okunması önerilen kaynaklar şunlardır:

Yusuf Tekin - Çağatay Okutan, Türk Siyasal Hayatı, Orion Yayınları, İstanbul, 2011, s. 179-181.

Bülent Tanör, Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri, YKY Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, 1999, s. 412-418.

Faruk Ataay, 12 Mart'tan 12 Eylül'e Kriz Kıskaçındaki Türk Siyaseti, Deki Basım Yayım, 2007, s. 58-69.